

Originalitate și imitație
în tipurile de vase geto-dacice
din dava de la Crăsanii de Jos –
Piscul Crăsani (România)

Originalité et imitation dans les
types de vases géto-daces trouvés
dans la dava de Crăsanii de Jos –
Piscul Crăsani (Roumanie)

Valeriu Sîrbu
Ioan-Valentin Cernău

Cuvinte-cheie: geto-daci, sec. II-I a. Chr., imitații de vase după piese elenistice.

Rezumat: Prosperitatea comunității de la Crăsanii de Jos – *Piscul Crăsani* venea din resursele înconjurătoare (pământ fertil, pășuni și bălți), dar și din situarea ei pe o importantă cale de comunicație și comercială între centrele greco-elenistice de pe malul vestic al Mării Negre spre interiorul spațiului getic și, apoi, spre spațiul intracarpatic.

Mots-clés: Géo-Daces, IIe-Ier s. av. J.-C., imitations de vases d'après des pièces hellénistiques.

Résumé: A Crăsanii de Jos-*Piscul Crăsani* la prospérité de la communauté était due, d'une part, aux ressources environnantes (terre fertile, pâturages et marécages) et de l'autre, à sa position sur une importante voie de communication et commerciale reliant les centres gréco-hellénistiques du bord occidental de la Mer Noire, l'intérieur du territoire gétique et, ensuite, l'espace intra-carpatique.

La *Piscul Crăsani* s-au identificat minimum 236 de vase, inspirate după recipiente elenistice, provenind, în ordine descrescătoare, de la: boluri cu decor în relief, boluri fără decor în relief, pithoi, urcioare, lekanai, krateroi, kantharoi, amfore, skyphoi, vase-colonetă, rhyton. Dacă numărul total de recipiente analizate a fost estimat la circa 2100, atunci rezultă că vasele de inspirație elenistică reprezintă aproape 9% din total.

A *Piscul Crăsani* on a identifié au moins 236 vases inspirés d'après des récipients hellénistiques, provenant, en ordre décroissant, de: bols au décor en relief, bols sans décor en relief, pithoi, jarres, lekanai, krateroi, kantharoi, amphores, skyphoi, vases-colonnette, rhyton. Si le nombre total de récipients analysés a été estimé à environ 2100, alors il résulte que les vases d'inspiration hellénistique représentent presque 9% du total.

Date generale despre sit

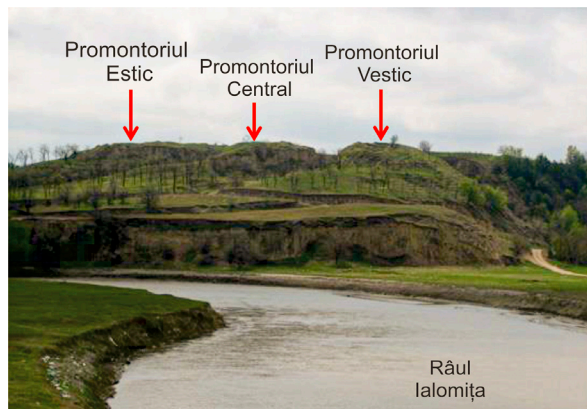
Situl fortificat se află pe un promontoriu, situat pe terasa superioară a malului drept al râului Ialomița, înconjurat pe trei laturi de pante abrupte, ceea ce-i asigură o bună protecție naturală (fig. 1/1). Singura zonă expusă, cea de sud, a fost întărită prin două șanțuri de apărare, dublate de valuri, cel mai complex dotat și cu palisadă. Așezarea nefortificată este situată la sud de promontoriu, dincolo de șanțul de apărare (fig. 1/2).

Pe baza întinderii locuirii și a fortificațiilor, a numărului și a tipurilor de complexe identificate, a

Données générales sur le site

Le site fortifié se trouve sur un promontoire, situé sur la terrasse supérieure, droite, de la rivière Ialomița, entouré de trois côtés de pentes abruptes, ce qui lui assurait une bonne protection naturelle (fig. 1/1). La seule zone exposée, celle du midi, a été fortifiée par deux fossés de défense, doublés de *valla*, le plus complexement dotée et avec palissade. L'établissement non-fortifié se trouve au sud du promontoire, au-delà du fossé de défense (fig. 1/2).

Si on prend en compte l'étendue de l'habitation et des fortifications, le nombre et les types de complexes

1

2

Fig. 1. Piscul Crăsani. 1 - Vedere dinspre Nord, cu cele trei promontorii, rezultat al eroziunii naturale a sitului; 2 - vedere aeriană a sitului: cetatea, așezarea nefortificată și necropola tumulară (foto Carmen Bem).

Fig. 1. Piscul Crăsani. 1 - Vue du Nord, avec le trois promontoires, résultat de l'érosion naturelle du site; 2 - vue aérienne du sit: la citadelle, l'établissement non-fortifié et la nécropole tumulaire (photo Carmen Bem).

existenței unei zone sacre, ca și a bogăției și varietății inventarului descoperit, se poate aprecia că la *Piscul Crăsani* a existat, în sec. II-I a. Chr., cel mai important centru rezidențial geto-dacic din sud-estul Câmpiei Române (Andrieșescu 1924; Pârvan 1926; Vulpe R. 1966). Din păcate, situl a suferit numeroase distrugereri, atât din cauze naturale (eroziune, prăbușirea malurilor), cât și antropice (exploatări de loess, căutători de comori).

Este important de menționat că aici au fost descoperite vestigii și din alte epoci: neolitic (mileniul al V-lea a. Chr.), Prima epocă a Fierului (sec. X-IX a. Chr.), perioada getică timpurie (sec. IV-III a. Chr.) și Evul mediu timpuriu (sec. IX-XI p. Chr.).

identifiés, l'existence d'une zone sacrée, ainsi que l'abondance et la variété de l'inventaire découvert, on peut considérer qu'il y a eu, aux IIe-Ier s. av. J.-C., à *Piscul Crăsani*, le plus important centre résidentiel géto-dace du sud-est de la Plaine Roumaine (Andrieșescu 1924; Pârvan 1926; Vulpe R. 1966). Malheureusement, le site a subi nombre de destructions, autant pour causes naturelles (érosion, effondrement des bords), qu'anthropiques (exploitation du loess, chasseurs de trésors).

Il est important de mentionner que l'on y a découvert de vestiges d'autres époques: néolithique (V^e mill. av. J.-C.), Premier Age du Fer (X^e-IXe s. av. J.-C.), période gétique ancienne (IVe-IIIe s. av. J.-C.) et Moyen Age ancien (IXe-XIe s. ap. J.-C.).

Piscul Crăsani este unul din cele mai vechi situri geto-dacice cercetate: în 1870 și 1876 de Dumitru Butculescu, pentru recoltarea de piese, iar săpături sistematice au fost executate, în 1923, de către Ioan Andrieșescu, rezultatele acestei ultime campanii fiind imediat publicate (Andrieșescu 1924, 1-111, pl. I-III); aceste vestigii au fost, apoi, incluse de Vasile Pârvan în *Getica* (1926, 173-219). Săpăturile au fost reluate de D. Berciu, R. Vulpe, Niță Anghelescu, în 1969-1973, iar între 1976-1987 – de un colectiv condus de Niculae Conovici. Din păcate, doar o mică parte din rezultatele săpăturilor propriu-zise au fost publicate (Conovici 1979, 143-145; Conovici, Neagu 1981, 193-200), la care se adaugă o serie de articole valoroase privitoare la unele categorii deosebite de piese, așa cum sunt vasele de cult, bolurile cu decor în relief, figurinele antropomorfe, monedele (Conovici 1974, 295-301; Conovici 1978, 165-183; Conovici 1980, 139-143; Conovici 1981, 571-579; Conovici 1987, 92-99; Conovici 1994, 61-83; Sîrbu 2009, 19-31). Din anul 2011 s-au reluat săpăturile, publicându-se, totodată, atât rapoartele anuale de săpături (Neagu et al. 2012; Neagu et al. 2013; Neagu et al. 2015; Neagu et al. 2016; Neagu et al. 2017; Neagu et al. 2018; Sîrbu et al. 2019), cât și o serie de articole și studii (Sîrbu, Constantin 2012, 77-112; Sîrbu et al. 2014, 207-257; Sîrbu et al. 2020, 179-207).

Repertoriul vaselor ceramice de la *Piscul Crăsani* este deosebit de bogat și variat, descoperindu-se aproape toate tipurile caracteristice olăriei geto-dacice din sec. II-I a. Chr., dar acum vom prezenta, succint, doar imitațiile locale după modelele elenistice de vase.

Piscul Crăsani est l'un des plus anciens sites géto-daces fouillés: en 1870 et 1876 par Dumitru Butculescu pour recueillir des pièces, et des fouilles systématiques, faites en 1923, par Ioan Andrieșescu, dont les résultats furent tout de suite publiés (Andrieșescu 1924, 1-111, pl. I-III); plus tard, Vasile Pârvan allait inclure ces vestiges dans *Getica* (1926, 173-219). Les fouilles seront reprises par D. Berciu, R. Vulpe, Niță Anghelescu en 1969-1973, et continuées en 1976-1987 par un collectif dirigé par Niculae Conovici. Malheureusement, une petite partie des résultats de ces fouilles ont été publiés (Conovici 1979, 143-145; Conovici, Neagu 1981, 193-200); on y ajoute une série d'articles de valeur concernant certaines catégories particulières de pièces, comme les vases de culte, les bols au décor en relief, les figurines anthropomorphes, les monnaies (Conovici 1974, 295-301; Conovici 1978, 165-183; Conovici 1980, 139-143; Conovici 1981, 571-579; Conovici 1987, 92-99; Conovici 1994, 61-83; Sîrbu 2009, 19-31). A partir de 2011 on a repris les fouilles et on a publié, autant les rapports annuels de fouilles (Neagu et al. 2012; Neagu et al. 2013; Neagu et al. 2015; Neagu et al. 2016; Neagu et al. 2017; Neagu et al. 2018; Sîrbu et al. 2019), qu'un nombre d'articles et études (Sîrbu, Constantin 2012, 77-112; Sîrbu et al. 2014, 207-257; Sîrbu et al. 2020, 179-207).

Le répertoire des vases céramiques de *Piscul Crăsani* est particulièrement riche et varié, car on y a trouvé presque tous les types caractéristiques de la poterie géto-dace des IIe-Ier s. av. J.-C., mais nous n'y allons présenter, brièvement, que les imitations locales d'après les modèles hellénistiques de vases.

Vasele de tradiție locală. În ceea ce privește tipologia vaselor locale, *Piscul Crăsani* se înscrie în „tiparul” așezărilor getice din această perioadă. Astfel, se constată predominanța anumitor tipuri de recipiente, precum: borcanul, fructiera, vasul bitronconic, cana, dar și prezența, în procentaje mai mici, a celorlalte tipuri de vase getice: ceașca, ceașca-opaiț, castronul, bolul, strecurătoarea etc. (Cernău 2018).

Vom aminti și ilustra, doar succint și selectiv, tipurile de vase de tradiție locală, modelate cu mâna sau cu roata, așa cum sunt borcanele, cupele cu picior înalt (fructierele), ceștile-opaiț, ceștile, cănille, vasele de provizii, străchinile, castroanele (fig. 2).

Borcanele, toate modelate cu mâna, de diverse capacități și forme, decorate în relief ori prin incizie, sunt cele mai numeroase, ele acoperind o gamă variată din nevoile comunității, îndeosebi în pregătirea hranei.

Cupele cu picior înalt (fructierele), majoritar modelate cu mâna, dar și cu roata, sunt foarte frecvente, ceea ce ne indică larga lor utilizare de către comunitatea de aici; este de semnalat că pe Promontoriul de Est, unde se află zona sacră, s-au descoperit cele mai numeroase fructiere cu piciorul decupat („ferestre”), ceea ce sugerează folosirea acestui tip în ritualurile sacre (Sîrbu et al. 2020, 185, fig. 9).

Sunt prezente, desigur, și cunoscutele *cești-opaiț*, tipice pentru toată aria de locuire a geto-dacilor din sec. II a. Chr. - I p. Chr.

Vases de tradition locale. Pour ce qui est de la typologie des vases locaux, *Piscul Crăsani* s'inscrit dans le «modèle» des établissements gétiques de cette période. On constate, ainsi, la prédominance de certains types de récipients, tels: bocal, vase sur pied, vase bi-tronconique, broc, ainsi que la présence, plus rarement, des autres types de vases gétiques: tasse, tasse-lampe, soupière, bol, passoire etc. (Cernău 2018).

Nous allons mentionner et illustrer, d'une manière succincte et sélective, les types de vases de tradition locale, faits main ou tournés, tels les bocaux, les coupes sur pied haut, les tasses-lampes, les tasses, les brocs, les vases de provisions, les écuelles, les soupières (fig. 2).

Les bocaux, tous faits-main, de diverses capacités et formes, décorés en relief ou par incision, sont les plus nombreux, couvrant une gamme diverse des nécessités de la communauté, en particulier pour préparer la nourriture.

Les coupes sur pied haut, la plupart d'elles modelées à la main, mais aussi tournées, sont très fréquentes, ce qui indique leur large utilisation dans la communauté; il est à signaler le fait que, sur le Promontoire Oriental, là où se trouve la zone sacrée, ont été mises au jour les plus nombreuses coupes sur pied découpé («fenêtres»), ce qui veut dire qu'on les utilisait dans les rituels sacrés (Sîrbu et al. 2020, 185, fig. 9).

Il y a, également, les bien-connues *tasses-lampes*, typiques pour toute l'aire d'habitation des Géo-Daces des IIe s. av. J.-C. - Ier s. ap. J.-C.

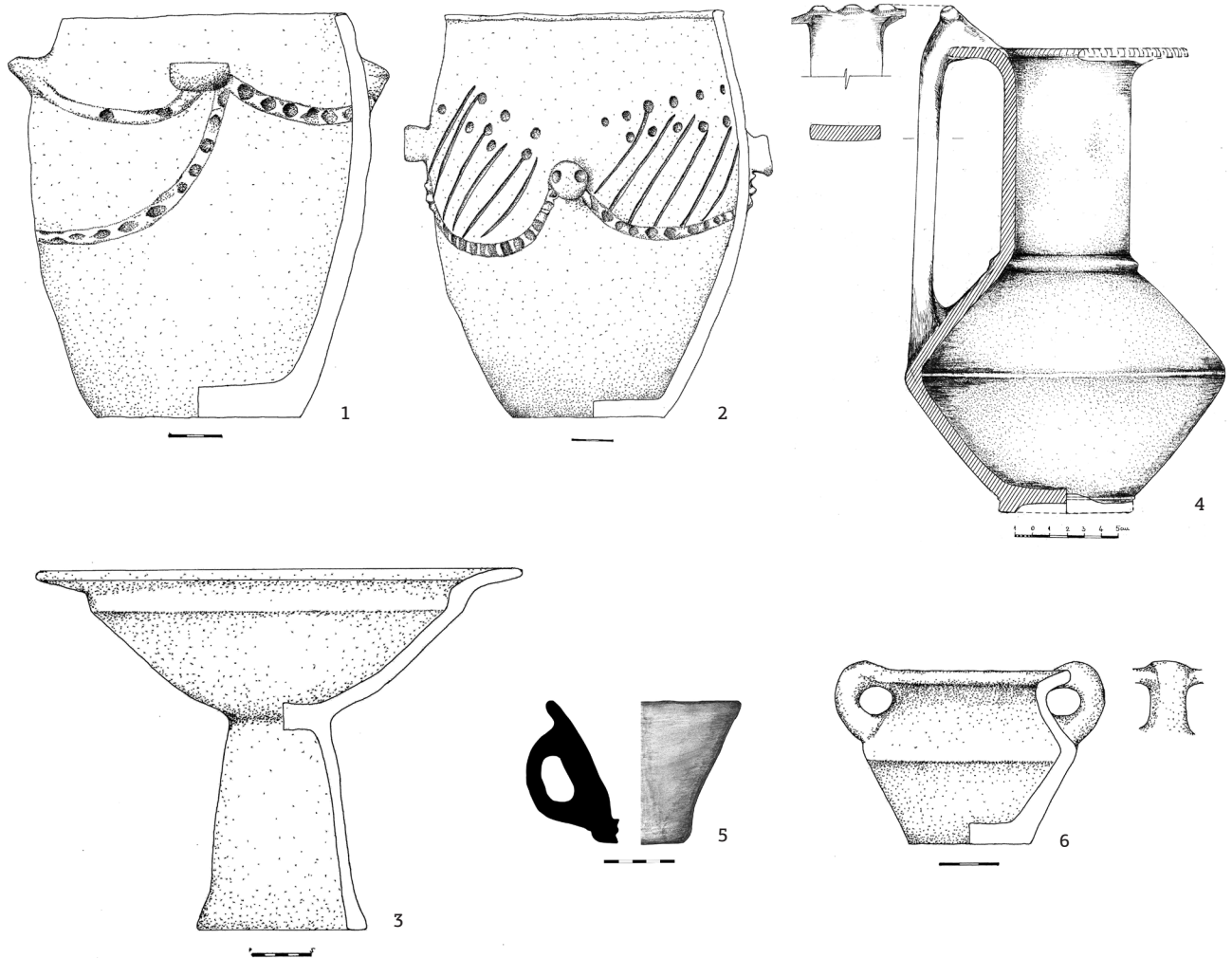

Fig. 2. Vase geto-dacice tradiționale, modelate cu mâna.

Fig. 2. Vases géto-daces traditionnels, modelés à la main.

Cănille fac parte dintr-o altă categorie, bine reprezentată, de recipiente, modelate atât cu mâna, cât și cu roata, de forme și capacități diverse, ornamentate, îndeosebi, prin lustruire.

Vasele de inspirație elenistică. Contactul cu lumea grecească și elenistică a dus la preluarea unor tehnologii și modele de vase de către geto-daci, posibile și datorită prezenței numeroaselor colonii grecești pe malul de vest și de nord-vest al Mării Negre.

Imitațiile locale după vase de import reprezintă un procentaj relativ mare în cadrul acestui sit, mai ales dacă ne raportăm la situația altor așezări getice din estul Câmpiei Munteniei. În urma analizei a peste 46.000 de fragmente ceramice, provenite din așezarea de la *Piscul Crăsanii*, a rezultat o cotă de circa 2% a acestora, cu decalaje semnificative, însă în privința diverselor tipuri de vase (Cernău 2018)¹. În ordinea frecvenței, imitațiile după formele elenistice sunt reprezentate de: boluri cu decor în relief, boluri nedecorate, pithoi, lekanai, skyphoi, kantaroi, vase-colonetă, lagynoi, kratere etc.

Pithoi. Imitațiile după pithoi sunt relativ frecvente, deoarece, prin cele minimum 20 de exemplare, ele reprezintă aici aproape 1% din totalul vaselor analizate (fig. 3-4).

Toate exemplarele sunt modelate la roată, din pastă de foarte bună calitate și arse oxidant. Corpul este

¹ Trebuie menționat că n-au fost analizate, încă, circa 24.000 de fragmente de vase, aflate în depozitele Institutului de Arheologie „Vasile Pârvan” din București. Oricum, este cel mai mare lot de piese analizate dintr-un sit geto-dacic, astfel că el este reprezentativ.

Une autre catégorie de récipients bien représentée sont les *brocs*, modelés autant à la main, qu'au tour, de formes et capacités diverses, ornementés surtout par polissage.

Vases d'inspiration hellénistique. Le contact avec le monde grec et hellénistique a fait que les Géo-Daces en empruntent des technologies et modèles de vases, vu que de nombreuses colonies grecques se trouvaient sur le bord ouest et nord-ouest de la Mer Noire.

Les imitations locales d'après des vases importés représentent un pourcentage relativement élevé dans ce site, surtout si l'on se rapporte à la situation d'autres établissements gétiques à l'est de la Plaine de Valachie. L'analyse de plus de 46.000 fragments céramiques provenus de l'établissement de *Piscul Crăsanii* a révélé un pourcentage de 2% pour ceux-ci, avec des décalages significatifs par rapport aux autres types de vases (Cernău 2018)¹. En ordre de leur fréquence, les imitations d'après les formes hellénistiques sont représentées de: bols à décor en relief, bols sans décor en relief, pithoi, jarres, lekanai, kantaroi, amphores, kraterei, skyphoi, vases-colonnette, rhyton.

Pithoi. Les imitations d'après des pithoi sont relativement fréquentes, puisque, par les 20 exemplaires, au minimum, elles y représentent environ 1% du total des vases analysés (fig. 3-4).

Tous les exemplaires sont tournés, en pâte de très bonne qualité et cuits en atmosphère oxydante. Le corps est

¹ Il faut mentionner que presque 24.000 fragments de vases qui se trouvent dans les dépôts de l'Institut d'Archéologie «Vasile Pârvan» de Bucarest n'ont pas encore été soumis à l'analyse. De toute façon, c'est le plus grand lot de pièces analysées d'un site géto-dace, de sorte qu'il est représentatif.

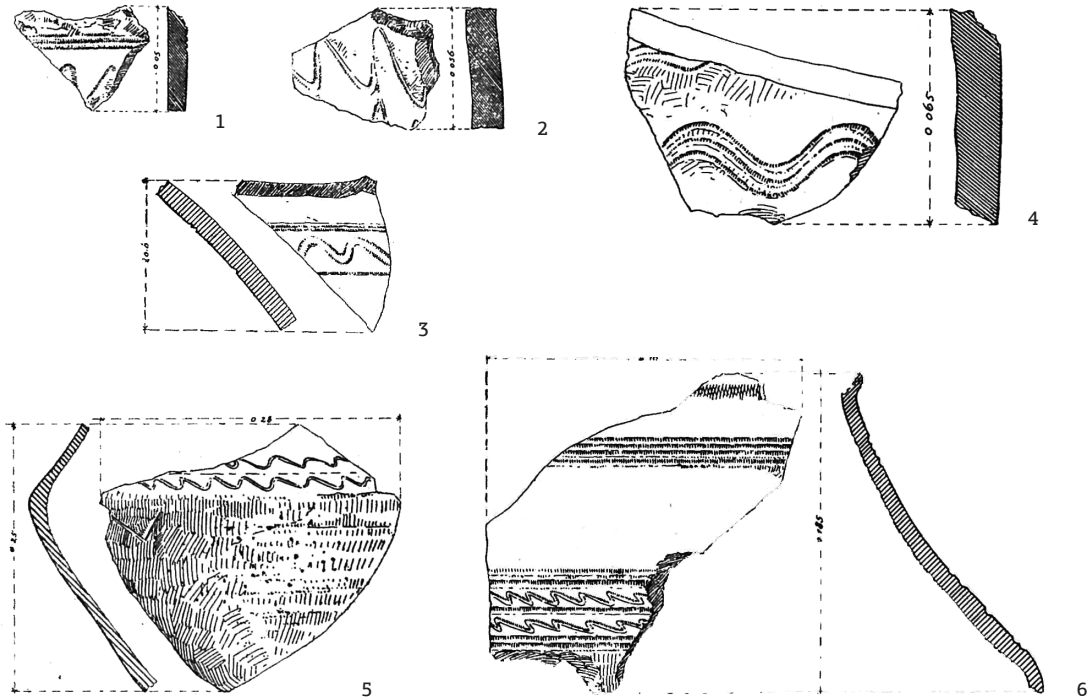

Fig. 3. Pithoi (după Andrieșescu 1924).

Fig. 3. Pithoi (d'après Andrieșescu 1924).

ovoidal, cu pereții groși și arcuiți, baza inelară, diametrul maxim aflându-se în jumătatea superioară a corpului; gura este invazată și relativ îngustă, raportată la înălțimea vasului, buza este masivă, aplatizată la partea superioară. Înălțimea lor este de la 50 cm la peste 80 cm, cu diametrul interior al gurii

ovoïdal, aux parois épaisses et archées, la base annulaire, le diamètre maximal étant dans la moitié haute de la panse; la bouche est envasée, relativement étroite, par rapport à la hauteur du vase, la lèvre massive, aplatie dans sa partie haute. Leur hauteur varie de 50cm à plus de 80 cm, le diamètre intérieur de la bouche mesure 14-24 cm, et la

Fig. 4. Pithoi.

Fig. 4. Pithoi.

între 14 cm și 24 cm, iar lățimea buzei este de 4-6 cm; grosimea pereților este de 1,0-1,4 cm la partea superioară, în timp ce la cea inferioară ajunge la 2 cm.

Toate recipientele din această categorie sunt atent netezite, uneori cu angobă fină la exterior. Majoritatea sunt decorate la exterior, pe jumătatea superioară. Astfel, 93% dintre pithoi descoperiți aici au caneluri late, de obicei câte două, iar decorul crestă îl regăsim pe 12% dintre recipiente, însă întotdeauna în asociere cu decorul canelat; crestăturile sunt oblice, executate pe zona mai înaltă a canelurilor. Un singur exemplar

larguer de la lèvre, 4-6 cm; l'épaisseur des parois mesure 1,0-1,4 cm en haut et jusqu'à 2 cm en bas.

Tous les récipients de cette catégorie sont soigneusement lissés, parfois avec un engobe fin à l'extérieur. Ils sont, pour la plupart, décorés à l'extérieur, dans la moitié haute. Ainsi, 93% des pithoi y découverts ont des canelures larges, parfois deux à deux, un décor entaillé sur 12% des récipients, toujours en association avec le décor canelé; les entailles sont obliques, faites sur la zone plus haute des canelures. Un seul exemplaire présente une peinture noire à l'extérieur. Nous retrouvons, par exemple, les

prezintă pictură cu negru la exterior. Aceleași elemente de decor, cu excepția celui pictat, se regăsesc, de exemplu, și pe pithoi de la Grădiștea (Sîrbu 1996, 18, fig. 24/8; 28/20; 67) și Căscioarele – *Suharna* (Sîrbu et al. 1996, 15, fig. 33/7-9).

Privitor la utilizarea acestor recipiente, opiniile tuturor cercetătorilor concordă în a afirma rolul lor de stocare a proviziilor, dar, în ceea ce privește tipul de produse transportate sau depozitate în aceste vase, părerile sunt împărțite. Pe baza caracteristicilor pastei, Sebastian Matei (2010, 37) consideră că acestea au fost utilizate la stocarea lichidelor, opinie cu care suntem de acord, fără a exclude însă posibilitatea utilizării pithoilor pentru stocarea unor produse solide, cum ar fi grânele.

Vase-colonetă. Acest tip de vas este o prezență rarisimă în așezările getice. La *Piscul Crăsani* au fost descoperite două exemplare, fragmentare, și un fragment din baza altuia (fig. 5).

Toate trei sunt modelate cu mâna din pastă semifină. Arderea este de tip reducător pentru două dintre exemplare și oxidantă pentru cel de-al treilea. Din punct de vedere al decorului, constatăm diversitatea acestuia, chiar și în cazul unui lot atât de restrâns. Astfel, unul dintre vase are piciorul plin, cu secțiune circulară în partea inferioară și patrulateră în rest, iar muchiile celor patru fațete sunt ușor proeminente, la exterior păstrând urme de pictură cu roșu. Al doilea exemplar are piciorul cu secțiune hexagonală, iar pe buză prezintă o serie de proeminențe trilobate. Cel de-al treilea exemplar este fragmentar, însă păstrează pe picior patru brâuri verticale, așezate la capetele celor

mêmes éléments de décor, outre celui peint, sur les pithoi de Grădiștea (Sîrbu 1996, 18, fig. 24/8; 28/20; 67) et Căscioarele-*Suharna* (Sîrbu et al. 1996, 15, fig. 33/7-9).

Les chercheurs s'accordent à affirmer que ces vases servaient à stocker les provisions, mais les opinions en sont divergentes en ce qui concerne le type de produits transportés ou gardés dans ces vases. Sebastian Matei (2010, 37) prend en compte les caractéristiques de la pâte et croit qu'on les utilisait à stocker les liquides, opinion que nous acceptons, sans exclure pour autant la possibilité d'avoir utilisé les pithoi pour stocker aussi des produits solides, tels les graines.

Vases-colonnette. Ce type de vase est extrêmement rare dans les établissements gétiques. A *Piscul Crăsani* on a trouvé deux exemplaires, fragmentaires et un morceau de la base d'un troisième (fig. 5). Tous les trois sont modelés à la main en pâte demi-fine. La cuisson est réductrice pour deux exemplaires et oxydante pour le troisième. L'on peut constater la diversité du décor, même s'il s'agit d'un lot tellement restreint. Ainsi, l'un des vases a le pied plein, en section circulaire en partie basse, et quadrilatère, dans le reste, et les carnes des quatre facettes sont légèrement proéminentes, ayant à l'extérieur des traces de peinture rouge. Le deuxième exemplaire a le pied en section hexagonale, et une série de proéminences trilobées sur la lèvre. Le troisième exemplaire est fragmentaire, mais il conserve sur le pied quatre bandes verticales, aux bouts des deux diamètres. Il servait, tout comme dans le monde gréco-romain, comme petit autel mobile dans le but d'apporter des offrandes à l'honneur des défunts (Trohani 2001-2002, 251).

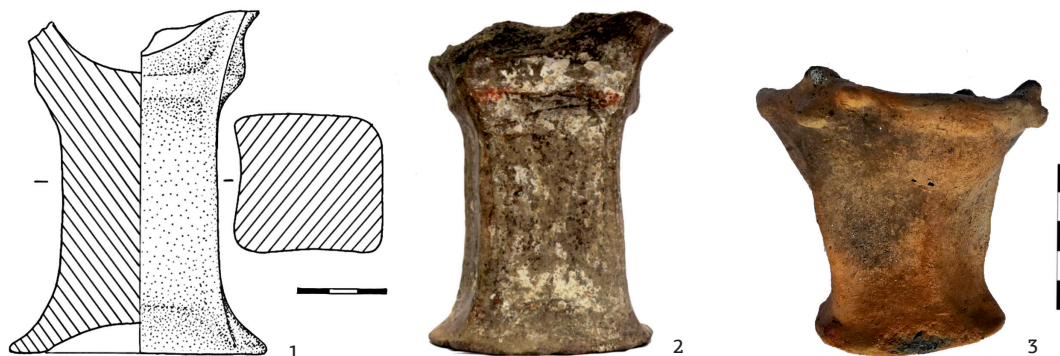

Fig. 5. Vase de tip colonetă.
Fig. 5. Vases du type-colonette.

două diametre. El era utilizat, ca și în lumea greco-romană, ca altăraș mobil, pentru a aduce ofrande în cinstirea defuncțiilor (Trohani 2001-2002, 251).

Rhytonul. Întrucât piesa a fost publicată în detaliu, inclusiv cu funcțiile rhytonului la traci și geto-daci, de către Nicolae Conovici (1987, 92-99), vom prezenta doar datele esențiale ale piesei (fig. 6). Rhytonul ($\hat{H}=26,5$ cm; $DG=8,5$ cm) a fost modelat din argilă fină, cu pigmenți de mică și granule calcaroase, ars reducător; partea superioară, tronconică, a fost modelată la roată, iar cea inferioară, protoma în forma capului de cal, – cu mâna, apoi ele au fost lipite; tubul de scurgere, urechile și cele două șuvițe de pe frunte au fost modelate separat și adăugate ulterior. Coama a fost realizată prin decupare cu o spatulă, iar firele de păr – reprezentate prin incizii; pe partea inferioară a gâtului, doar în față,

Rhyton. Vu que Nicolae Conovici (1987, 92-99), a publié la pièce en détail, y compris les fonctions du rhyton chez les Thraces et les Géo-Daces, nous nous bornerons à présenter les données essentielles de la pièce (fig. 6). Le rhyton ($H=26,5$ cm; $DB=8,5$ cm) a été modelé en argile fine, avec des pigments de mica et granules calcaireuses, cuisson réductrice; la partie supérieure, tronconique, est tournée, tandis que la partie basse, le protomé en forme de tête de cheval, est modelée à la main, ensuite on les avait collées; le tube d'écoulement, les oreilles et les deux mèches sur le front ont été modelés à part et ultérieurement ajoutés. Un découpage à la spatule a fait la crinière, les cheveux étant représentés par des incisions; dans la partie basse du cou, au-devant seulement, ont été incisées, après la cuisson, deux lignes obliques, en forme de «X» (Conovici 1987, 92-93). La pièce se trouvait dans la couche, dans le voisinage de la zone sacrée à l'est de la citadelle.

Fig. 6. Rhyton.

Fig. 6. Rhyton.

au fost incizate, după ardere, două linii oblice, în formă de „X” (Conovici 1987, 92-93). Piesa a fost găsită în strat, lângă zona sacră din estul cetății.

Se remarcă armonia proporțiilor, iar dinamismul calului este sugerat de cabrarea, de coama ce pare a flutura în vânt și de picioarele aruncate în față ale calului. Piese similare din ceramică, tot cu capete de cal, s-au mai descoperit și în alte așezări geto-dacice din sec. II-I a. Chr., ca cele de la Cetățeni

On y remarque l'harmonie des proportions, tandis que le cheval cabré, sa crinière qui flotte au vent et ses jambes dressés au-devant suggèrent son dynamisme. On a découvert des pièces similaires en céramique, toujours avec des têtes de chevaux, dans d'autres établissements géto-dacés des IIe- Ier s. av. J.-C., telles ceux de Cetățeni (Mîrțu 1964, 529-534), Popești (Vulpe R. et al. 1955, 253, fig. 13/6; Turcu 1979, 131-132, pl. XXXVI/4), Sighișoara-Wietenberg (Crișan 1969, 201, pl. XXXVIII/4), Radovanu (Șerbănescu, Schuster 2020, 292, pl. XI/1) et, probablement, Poiana. Le

(Mîrțu 1964, 529-534), Popești (Vulpe R. et al. 1955, 253, fig. 13/6; Turcu 1979, 131-132, pl. XXXVI/4), Sighișoara-Wietenberg (Crișan 1969, 201, pl. XXXVIII/4), Radovanu (Șerbănescu, Schuster 2020, 292, pl. XI/1) și, probabil, Poiana. Rolul cultural al acestor piese în lumea tracică, indiferent dacă sunt din metale prețioase ori din ceramică, este acceptat de majoritatea cercetătorilor (Магазов 1978).

Lekane. Au fost identificate fragmente provenind de la minimum șapte lekanai, ceea ce reprezintă circa 0,3% din totalul vaselor identificate (fig. 9). Majoritatea exemplarelor sunt lucrate din pastă fină sau semifină, modelate la roată și arse, de obicei, în mediu reducător; un singur fragment de lekane este ars oxidant. Decorul este prezent, în special la nivelul toartelor, prin fațetarea acestora sau prin aplicarea unor pastile de lut la partea superioară. Singurele elemente de decor pe corpul vaselor sunt benzile paralele.

Krater. Au fost descoperite minimum cinci exemplare fragmentare, modelate din pastă fină și semifină (fig. 7). Exemplarul parțial întregibil este modelat la roată din pastă semifină, cu ardere reducătoare. El are gura largă ($D=33$ cm), iar pe diametrul maxim are două toarte orizontale. Pereții sunt lustruiți atât la interior, cât și la exterior, iar decorul constă din patru incizii orizontale pe diametrul maxim și două incizii orizontale la partea inferioară a gâtului.

Kantharos. Au fost descoperiți, minimum, cinci kantaroi, înălțimea acestora variind între 9 și 17 cm (fig. 8). Exemplarele identificate sunt modelate

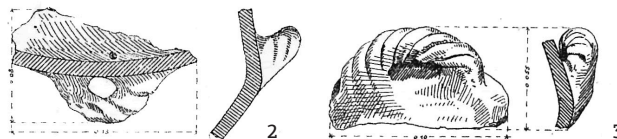

Fig. 7. Krateroi (2-3 - după Andrieșescu 1924).

Fig. 7. Krateroi (2-3 - d'après Andrieșescu 1924).

1

2

Fig. 8. Kantharoi.

Fig. 8. Kantharoi.

rôle cultuel de ces pièces dans le monde thrace, quelle qu'en fût la matière première (métaux précieux ou céramique), est accepté par la plupart des chercheurs (Мапазов 1978).

Lekane. On a identifié des fragments provenant d'au moins sept lékanai, ce qui représente environ 0,3% de tous les vases identifiés (fig. 9). La majorité des exemplaires sont faits en pâte fine ou demi-fine, tournés et cuits, d'habitude, en atmosphère réductrice; un seul fragment de lékane, est cuit en atmosphère oxydante. Les fragments identifiés présentent un décor surtout au niveau des anses, soit qu'elles sont facettées soit que l'on a appliqué des pastilles d'argile dans la partie supérieure. Les bandes parallèles constituent les seules éléments de décor sur le corps des vases.

Cratères. Au moins cinq exemplaires fragmentaires, modelés en pâte fine ou demi-fine ont été mis au jour (fig. 7). L'exemplaire que l'on pourrait partiellement compléter est modelé au tour en pâte demi-fine, cuisson réductrice. La bouche en est large ($D=33$ cm), et il est prévu, sur le diamètre maximal, de deux anses horizontales. Les parois sont lisses autant à l'intérieur qu'à l'extérieur, et le décor consiste en quatre incisions horizontales sur le diamètre maximal et deux incisions horizontales dans la partie basse de l'encolure.

Kantharos. On a trouvé, au minimum, cinq kantaroi dont la hauteur varie entre 9 et 17 cm (fig. 8). Les exemplaires identifiés sont tournés, en pâte de bonne qualité, la plupart avec engobe à l'extérieur et cuisson réductrice, décor assez varié. L'un des vases est ornémenté sur la moitié haute du corps avec des lignes verticales polies, plus deux lignes horizontales sur l'encolure et deux autres au-dessus du

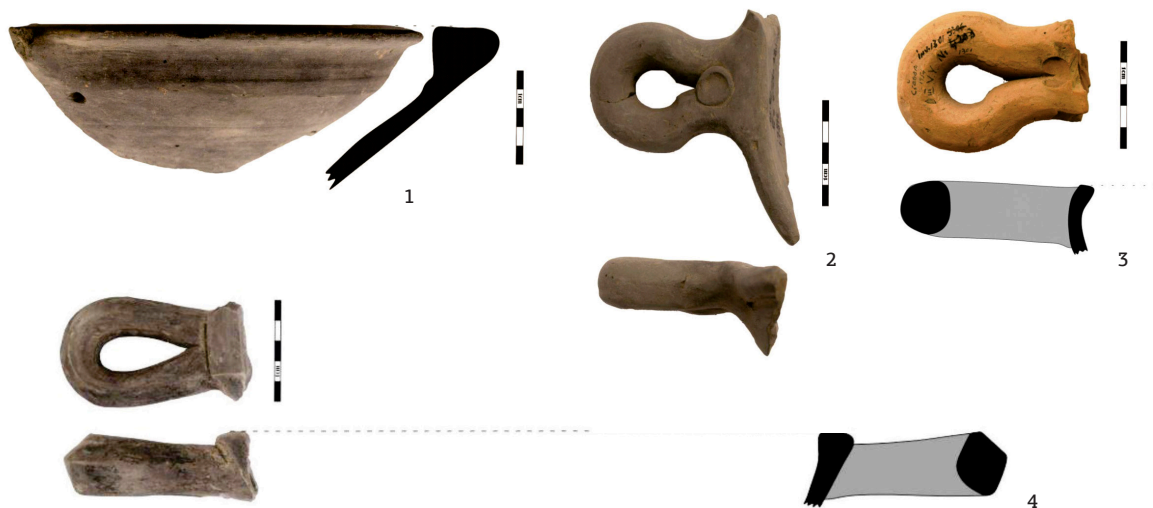

Fig. 9. Lekanoi.

Fig. 9. Lekanoi.

la roată, din pastă de bună calitate, majoritatea cu angobă la exterior și ardere reducătoare, iar decorul este destul de variat. Unul dintre vase este ornamentat pe jumătatea superioară a corpului cu linii verticale lustruite, plus câte două incizii horizontale pe gât și imediat deasupra diametrului maxim; toartele au câte o canelură verticală. Alte două exemplare au incizii horizontale sau caneluri.

Skyphos. Au fost descoperite patru exemplare, ceea ce reprezintă doar 0,2% din totalul formelor analizate în acest sit; trei dintre acestea sunt modelate la roată și unul cu mâna, toate cu ardere reducătoare (fig. 10). Trei dintre exemplare prezintă pastile de lut, aplicate la partea superioară a toartei. Se remarcă

diametre maximal; chaque anse a une cannelure verticale. Deux autres exemplaires ont des incisions horizontales ou des cannelures.

Skyphos. Quatre exemplaires ont été découverts ce qui ne représente que 0,2% de toutes les formes analysées de ce site; trois en sont modelés au tour et un seul, à la main, tous à cuisson réductrice (fig. 10). Trois exemplaires présentent des pastilles d'argile appliquées en haut de l'anse. On remarque le décor complexe de l'un des exemplaires, avec trois incisions verticales à la base de l'anse, une cannelure verticale sur l'anse, deux incisions horizontales sous la bouche qui encadrent une rangée de petites impressions triangulaires et une pastille d'argile, appliquée en haut de l'anse, avec un décor formé de deux

Fig. 10. Skyphoi.
Fig. 10. Skyphoi.

petits cercles concentriques et un petit creux circulaire, au centre, tout cela réalisé par impression.

Jarres. Les jarres sont des imitations d'après des lagynoi, lekythoi ou oenochoi, puisqu'on ne rencontre de formes similaires, dans la période précédente, dans la vaisselle locale. Nous avons du mal à préciser le nombre des jarres, mais nous pourrions estimer au moins 12-13 exemplaires (fig. 11-12), vu que certains fonds ou parties de corps de vases gris tournés peuvent provenir soit de brocs, soit de jarres (Sîrbu 1996, 23). Les vases sont, pour la plupart, tournés, en pâte fine et demi-fine, cuisson réductrice, mais il y a aussi des exemplaires à cuisson oxydante, d'habitude avec engobe à l'extérieur. Le décor est assez varié, formé, en général de bandes de lignes incisées, horizontales ou en vague, rarement peintes avec des bandes rouges ou par estampillage avec des rosettes ou pétales.

Amphores. On n'a trouvé que des fragments de corps d'amphore, aussi est-il difficile d'apprécier le nombre des amphores locales, mais on peut compter au moins cinq exemplaires, trois, grâce à des marques anépigraphes, une mentionnée par R. Vulpe (1966, 44), deux autres découvertes par N. Conovici, auxquelles s'ajoutent la partie supérieure d'un exemplaire et le pied d'un autre.

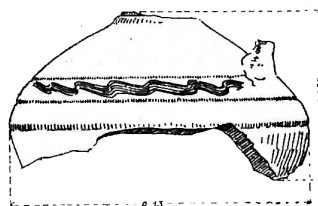
Bols sans décor en relief. On a identifié 75 bols, ce qui représente plus de 3,5% de tous les vases étudiés, donc un nombre important (fig. 13-14). Ce sont des récipients de petites dimensions, la bouche mesurant d'habitude 11-15 cm, avec, certes, des exceptions, comme un exemplaire dont le diamètre atteint 23 cm! A *Piscul Crăsanii*, comme d'ailleurs, dans tous les établissements gétiques, le modelage préféré est au tour, les bols y faits

complexitatea decorului unuia dintre exemplare, care are trei incizii verticale la baza toartei, o canelură verticală pe toartă, două incizii orizontale sub gură, ce încadrează un șir de mici impresiuni triunghiulare și o pastilă de lut, aplicată pe partea superioară a toartei, cu un decor format din două cercuri mici concentrice, cu o adâncitură mică, circulară, în centru, toate realizate prin impresiune.

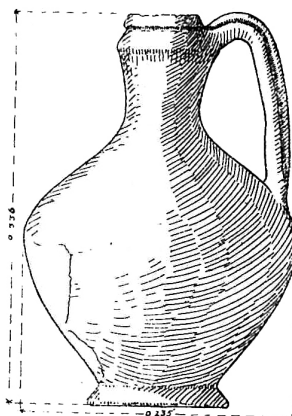
Urciorul. Urcioarele sunt imitații după lagynoi, lekythoi sau oenochoi, deoarece forme similare nu se întâlnesc, în perioada anterioară, în vesela locală. Numărul urcioarelor este dificil de precizat, dar putem considera că sunt minimum 12-13 exemplare (fig. 11-12), deoarece unele funduri ori părți de corp de vase cenușii modelate cu roata pot proveni fie de la câni, fie de la urcioare (Sîrbu 1996, 23). Vasele au fost modelate, preponderent, la roată, din pastă fină și semifină, arse reducător, dar există și exemplare arse oxidant, de obicei cu angobă la exterior. Decorul este destul de variat, format, în general, din benzi de linii incizate, orizontale sau în val, rareori pictate cu benzi roșii ori prin ștampilare cu rozete sau petale.

Amfora. Este dificil de apreciat numărul amforelor locale, dacă s-au găsit doar fragmente din corpul vaselor, dar se pot contabiliza minimum cinci exemplare, trei pe baza unor ștampile anepigrafice, una menționată de R. Vulpe (1966, 44), alte două descoperite de N. Conovici, la care se adaugă partea superioară a uneia și piciorul de la alt exemplar.

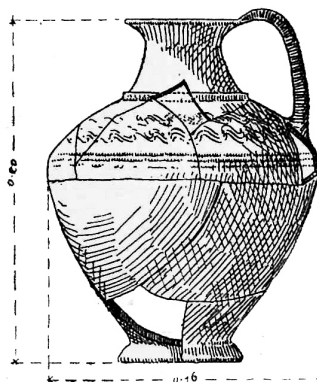
Boluri fără decor în relief. S-au identificat 75 de boluri, ceea ce reprezintă peste 3,5% din totalul vaselor

1

2

3

Fig. 11. Urcioare (după Andrieșecu 1924).
Fig. 11. Jarres (d'après Andrieșecu 1924).

1

Fig. 12. Urcioare (foto).

Fig. 12. Jarres (photo).

2

studiate, deci este un număr important (fig. 13-14). Sunt recipiente de dimensiuni reduse, gura acestora încadrându-se, de obicei, între 11-15 cm, dar există și excepții, precum cea a unui exemplar al cărui diametru atinge 23 cm! La fel ca în toate așezările getice, și la *Piscul Crăsani* tehnica de modelare preferată este cea la roată, bolurile lucrate astfel reprezentând aici 87%. Pasta utilizată este de foarte bună calitate, doar în câteva cazuri au fost identificați degresanți specifici pastei semifine. Tehnologia de ardere utilizată este cea reducătoare, arderea oxidantă fiind atestată doar în câteva cazuri. În ceea ce privește tratarea suprafețelor și tehnicile de ornamentare s-a constatat că aproximativ 50% dintre bolurile studiate au angobă atât la interior, cât și la exterior; de multe ori acesta este lustruit, iar decorul utilizat este cu predilecție cel incizat și, mai rar, benzile în relief și liniile lustruite.

représentant 87%. La pâte utilisée est de très bonne qualité, dans quelques cas seulement, on a identifié des dégraissants spécifiques à la pâte demi-fine. La cuisson dominante est réductrice, outre certains cas où elle est oxydante. Pour ce qui est du traitement des surfaces et les techniques d'ornementation, presque 50% des bols étudiés ont de l'engobe autant à l'intérieur qu'à l'extérieur; maintes fois il est poli, et le décor utilisé est, de prédilection, incisé, plus rarement, des bandes en relief et des lignes polies.

Bols à décor en relief. Les bols hellénistiques avec décor en relief, connus sous le nom de bols « mégariens » ou « déliens » avaient une forme demi-sphérique, plusieurs variantes, selon le centre de production. On a mis au jour, dans les colonies grecques du littoral de la Mer Noire, en Dobroudja, un grand nombre de bols hellénistiques, les plus

Fig. 13. Boluri.

Fig. 13. Bols.

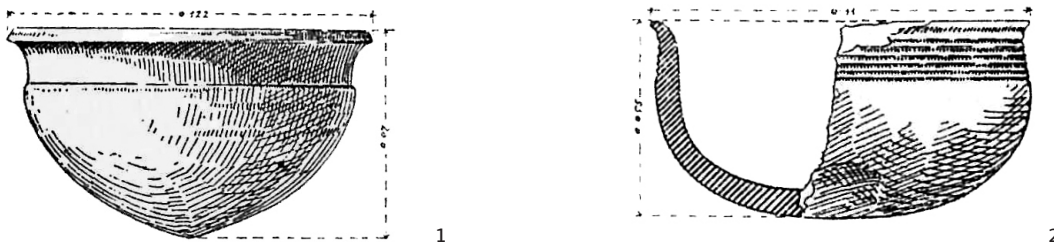

Fig. 14. Boluri (după Andrieșescu 1924).

Fig. 14. Bols (d'après Andrieșescu 1924).

Bolurile cu decor în relief. Bolurile elenistice cu decor în relief, cunoscute în literatura de specialitate și sub denumirea de boluri „megariene” sau „deliene”, aveau o forma semisferică, cu mai multe variante, în funcție de centrele de producție. În coloniile grecești de pe litoralul dobrogean al Mării Negre au fost descoperite numeroase boluri elenistice, cele mai numeroase la Histria (Domăneanțu 2000), apoi la

nombreux à Histria (Domăneanțu 2000), ensuite à Tomis ou Callatis (Ocheșanu 1969, 209-244), ainsi que dans certaines localités du voisinage.

Dans le monde des Géo-Daces on a découvert une vingtaine de bols hellénistiques sur une aire de diffusion pas trop grande, en Valachie centrale (Piscul Crăsani, Popești, Radovanu, Zimnicea) et dans certains centres de

Tomis sau Callatis (Ocheșanu 1969, 209-244), ca și în unele localități din apropierea acestora.

Numărul bolurilor elenistice descoperite în lumea geto-dacilor este mic (circa 20 ex.), și nici aria lor de răspândire nu este mare, și anume: în Muntenia centrală (Piscul Crăsanii, Popești, Radovanu, Zimnicea) și în unele centre din Moldova (Barboși, Cândești, Răcățău, Brad) (Glodariu 1974, 209-221; Sîrbu, Matei 2018).

Geto-dacii au preluat atât tehnologia de fabricare, cât și cea mai mare parte din motivistica bolurilor elenistice. Dar elementele noi, originale, se regăsesc atât în forma, cât și în decorarea lor cu motive specifice artei geto-dacice.

Această categorie de vase s-a bucurat de o atenție deosebită din partea celor care au studiat vesela getică, începând cu I. Andrieșescu (1924, 75-77, fig. 207-215) și V. Pârvan (1926, 215-2016, fig. 162-170), apoi de Alex. Vulpe (1965, 341-349), I. Cassan-Franga (1967, 7-35), I. Glodariu (1974, 144-147; 221-233), Alex. Vulpe și M. Gheorghită (1976, 167-198), N. Conovici (1978, 165-183), Cr. Popescu (2000, 235-264), S. Matei (2010), V. Sîrbu și G. Florea (2009, 311-318) și V. Sîrbu (2009, 19-31).

Motivația modelării lor poate fi pusă atât pe o producție locală de vinuri și pe un comerț local cu acesta în Muntenia, fapt dovedit atât de numărul mare de amfore locale, unele cu ștampile anepigrafice, cât și pe creșterea vizibilă a tuturor tipurilor de vase de băut (boluri, kantharoi, skyphoi, căni, urcioare).

Moldavie (Barboși, Cândești, Răcățău, Brad) (Glodariu 1974, 209-221; Sîrbu, Matei 2018).

Les Géo-Daces ont emprunté autant la technologie de fabrication que la plupart des motifs des bols hellénistiques. Il existe, toutefois, des éléments nouveaux, originaux, qui se retrouvent dans la forme aussi bien que dans le décor avec des motifs spécifiques à l'art géto-dace.

Les archéologues qui ont étudié la vaisselle gétique ont accordé une attention toute particulière à cette catégorie de vases, à commencer par I. Andrieșescu (1924, 75-77, fig. 207-215) et V. Pârvan (1926, 215-216, fig. 162-170), ensuite par Alex. Vulpe (1965, 341-349), I. Cassan-Franga (1967, 7-35), I. Glodariu (1974, 144-147; 221-233), Alex. Vulpe et M. Gheorghită (1976, 167-198), N. Conovici (1978, 165-183), Cr. Popescu (2000, 235-264), S. Matei (2010), V. Sîrbu et G. Florea (2009, 311-318) et V. Sîrbu (2009, 19-31).

Leur manufacture pourrait être mise au compte, d'une part, de la production locale de vins et un commerce local de vins en Valachie, ce qui est visible dans le grand nombre d'amphores locales, les unes avec des marques anépigraphes, et de l'autre part, de la croissance évidente du nombre de tous les types de vases (bols, kantharoi, skyphoi, brocs, jarres).

Les bols à décor en relief autochtones ne sont pas de copies fidèles des originaux hellénistiques en forme et en décor non plus. Il s'agirait, en principal, de deux grands types: a) coupes de forme conique avec épaule et b) coupes demi-sphériques, comme une calotte; il existe plusieurs variantes selon la forme de la bouche et de la lèvre.

Bolurile autohtone cu decor în relief nu au imitat fidel originalele elenistice, nici ca formă, nici ca decor. În esență, putem vorbi de două mari tipuri: a) cupe de formă conică cu umăr și b) cupe semisferice, ca o calotă; în funcție de forma gurii și a buzei pot fi mai multe variante.

Până în prezent se cunosc 11-12 tipare, aproape toate descoperite în Muntenia (Popești, Piscu Crăsanii, Radovanu, Zimnicea, Mihai Bravu, Bragadiru), apoi la Poiana, în sudul Moldovei, și unul la Russe, în Bulgaria (Sîrbu, Matei 2018).

Una dintre caracteristicile decorului de pe bolurile geto-dacice, așezat pe trei registre (bandă, decorul central și medalionul) este extraordinara varietate a motivelor, a asocierilor între acestea și a compozițiilor decorative. Au fost identificate mai multe categorii de motive și compoziții decorative: motive geometrice, vegetale și zoomorfe, reprezentări de monede locale sau elenistice, de vase și pinteni, de măști și fețe umane, apoi personaje masculine și feminine, uneori în scene ritualice.

Bolurile getice cu decor în relief au fost atestate pe o parte însemnată din spațiul locuit de geto-daci. Până în 2018 au fost descoperite, cel puțin, 850 de boluri întregi sau fragmentare, care provin din 75 de situri², majoritatea în așezări de tip dava, centrele rezidențiale ale elitelor locale.

² Trebuie remarcat că acesta reprezintă numărul minim de boluri, întrucât sunt situații când în publicații nu se menționează decât prezența acestora, nu și numărul lor, așadar s-a recurs la numărul minim, adică un exemplar, în aceste situații (Sîrbu, Matei 2018).

On connaît jusqu'à présent 11-12 moules, presque toutes trouvées en Valachie (Popești, Piscu Crăsanii, Radovanu, Zimnicea, Mihai Bravu, Bragadiru), ensuite à Poiana, au sud de la Moldavie et une à Russe, en Bulgarie (Sîrbu, Matei 2018).

Le décor est, sur les bols géto-daces, mis en trois registres (bande, décor central et médaillon); parmi ses caractéristiques, on remarque l'extraordinaire variété des motifs, les associations entre ceux-ci et les compositions décoratives. On y a identifié plusieurs catégories de motifs et compositions décoratives: motifs géométriques, végétaux et zoomorphes, représentations de monnaies locales ou hellénistiques, de vases et éperons, de masques et visages humains, ensuite des personnages masculins et féminins, parfois dans des scènes rituelles.

Les bols gétiques à décor en relief sont attestés dans une grande partie du territoire habité par les Géo-Daces. On a mis au jour, jusqu'en 2018 au moins 850 bols entiers ou fragmentaires qui proviennent de 75 sites², la majorité, des établissements du type *dava*, centres résidentiels des élites autochtones.

Parmi les régions historiques, la Valachie occupe la première place avec au moins 750 exemplaires représentant presque 84% du tout, suivie par l'Olténie, avec 4,82 % (minimum 41 exemplaires), la Transylvanie avec 4,14% (minimum 35 exemplaires), Moldavie, avec 1,89 % (minimum 16 exemplaires) et Dobroudja avec 0,35 %

² Il faut remarquer que cela représente le nombre minimum de bols, puisqu'il y a des situations dans la littérature de spécialité lorsqu'on mentionne seulement leur présence et non pas leur nombre, aussi avons-nous recouru dans ces situations au nombre minimum, c'est-à-dire un exemplaire (Sîrbu, Matei 2018).

Pe regiuni istorice, primul loc este ocupat de Muntenia, cu cel puțin 750 de exemplare, reprezentând aproape 84% din total, urmată de Oltenia cu 4,82% (minim 41 exemplare), de Transilvania cu 4,14% (minim 35 exemplare), Moldova cu 1,89% (minim 16 exemplare) și Dobrogea cu 0,35% (doar 3 exemplare!); din Bulgaria se cunosc minimum 41 exemplare (4,82%) (Sîrbu, Matei 2018).

Dava de la Popești ocupă primul loc cu 370 de piese (43,79% din total!), iar dacă adăugăm și cele 11 tipare, este evident că a fost cel mai important centru de producere a bolurilor cu decor în relief (Vulpe 1965, 341-349; Vulpe, Gheorghiuță 1976, 167-198; Turcu 1976, 199-204).

Pe locul doi se află dava de la Crăsanii de Jos – *Piscul Crăsanii*, unde s-au identificat minimum 75 de boluri fără decor în relief și peste 100 de boluri cu decor în relief, ceea ce reprezintă circa 7-8% din totalul recipientelor identificate în acest sit și ar plasa acest tip de vas pe locul patru-cinci în cadrul categoriilor olăriei identificate aici (fig. 15).

Pe locul trei este dava de la Cîrlomănești, unde s-au găsit 72 de exemplare, iar pe locul patru este centrul de la Zimnicea, cu 50 de exemplare (Sîrbu, Matei 2018).

Analiza răspândirii bolurilor cu decor în relief atestă că centrul Munteniei a reprezentat principala regiune care a produs și a difuzat asemenea recipiente. Pe măsură ce ne îndepărtăm de această zonă spre Moldova, Transilvania și Oltenia, numărul descoperirilor scade progresiv. Surprinzător, la prima vedere, este faptul că

(seulement 3 exemplaires!); en Bulgarie on connaît au moins 41 exemplaires (4,82 %) (Sîrbu, Matei 2018).

La dava de Popești occupe la première place avec 370 pièces (43,79% du total!), et si l'on ajoute les 11 moules, on peut affirmer que c'était le plus important centre pour la manufacture des bols à décor en relief (Vulpe 1965, 341-349; Vulpe, Gheorghiuță 1976, 167-198; Turcu 1976, 199-204).

Sur la deuxième place, la *dava* de Crăsanii de Jos-*Piscul Crăsanii* où l'on a identifié au minimum 75 bols sans décor en relief et une centaine de bols à décor en relief, ce qui représente environ 7-8% de tous les récipients identifiés dans ce site et situerait ce type de vase à la quatrième-cinquième place dans les catégories de poterie y trouvée (fig. 15).

La *dava* de Cîrlomănești, où l'on a trouvé 72 exemplaires, se situe à la troisième place et le centre de Zimnicea, avec 50 exemplaires, à la quatrième (Sîrbu, Matei 2018).

L'analyse de la diffusion des bols à décor en relief prouve que le centre de la Valachie a représenté la principale région ayant produit et diffusé de tels récipients. A mesure que l'on s'éloigne de cette zone, vers la Moldavie, la Transylvanie et l'Olténie, le nombre des découvertes décroît progressivement. Il est surprenant, à première vue, que l'on connaît seulement trois exemplaires de la Dobroudja, à Izvoarele (Irimia 2006, 69-79), ce qui s'expliquerait par l'absence des centres résidentiels géto-daces dans cette zone.

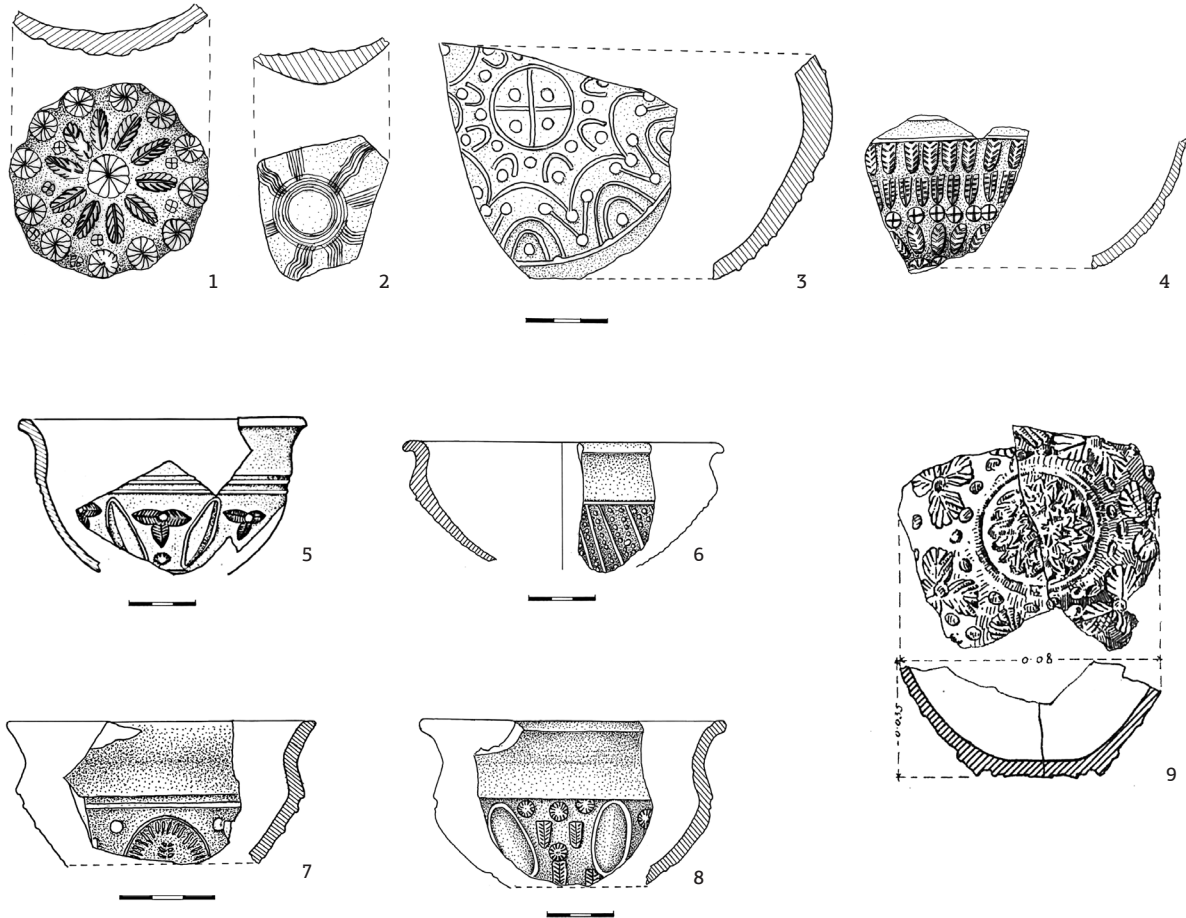

Fig. 15. Boluri cu decor în relief (9 - după Andrieșescu 1924).

Fig. 15. Bols avec décor en relief (9 - d'après Andrieșescu 1924).

din Dobrogea se cunosc doar trei exemplare, la Izvoarele (Irimia 2006, 69-79), iar explicația ar putea fi lipsa unor centre rezidențiale geto-dacice în această zonă.

Cu excepția siturilor de la Ruse – *Sexaginta Prista*, de unde provin 32 de piese (Varbanov 2012, 197-198, pl. VII/1-30) și Bagachina (Бонев, Александров 1996, 49, pl. XLVI), descoperirile de boluri sunt foarte rare la sud de Dunăre; prezența unui tipar la Russe sugerează existența aici a unui atelier (Varbanov 2012, 192-261).

Producerea de boluri locale cu decor în relief se încadrează, cu aproximație, între aa. 150 - 50/25 a. Chr., cu momentul de vârf situat, probabil, între sfârșitul sec. al II-lea a. Chr. și prima jumătate a celui următor.

Cu excepția așezărilor unde s-au descoperit tipare de modelat și a celor unde numărul exemplarelor este mare și s-au identificat piese cu decor deosebit, deci aici au existat ateliere de modelare a acestora, restul așezărilor au importat aceste piese de la târguri sau de la negustori ambulanti. Un comerț intens a fost practicat și între centrele de producție situate în Muntenia, întrucât prin analiza decorului unor boluri a fost posibilă evidențierea, de exemplu, a unor schimburi între davele de la Popești și Crăsanii de Jos – *Piscul Crăsani* (Vulpe, Gheorghită 1976, 180; Conovici 1978, 179-180).

Observații finale

Așadar, la *Piscul Crăsani* au fost descoperite fragmente de peste 100 de boluri cu decor în relief, din care nouă au fost publicate de I. Andrieșescu (1924, 72-77, fig.

Outre les sites de Ruse-Sexaginta Prista, d'où proviennent 32 pièces (Varbanov 2012, 197-198, pl. VII/1-30) et Bagachina (Бонев, Александров 1996, 49, pl. XLVI), les découvertes de bols sont très rares au sud du Danube; la présence d'une moule à Russe pourrait témoigner de l'existence d'un atelier (Varbanov 2012, 192-261).

La production autochtone de bols à décor en relief se situe, approximativement, entre 150 – 50/25 av. J.-C., avec une pointe probable, entre la fin du IIe s. av. J.-C., et la première moitié du siècle suivant.

Outre les établissements dans lesquels on a découvert des moules et ceux avec un grand nombre d'exemplaires, dont des pièces à décor particulier, donc il existait des ateliers pour les produire, les autres établissements ont importé ces pièces aux marchés ou chez les marchands ambulants. On pratiquait un commerce intense également entre les centres de production de la Valachie, puisque l'analyse du décor de certains bols a révélé des échanges entre les *davae* de Popești et Crăsanii de Jos-*Piscul Crăsani* (Vulpe, Gheorghită 1976, 180; Conovici 1978, 179-180).

Observations finales

Pour conclure, il faut dire qu'à *Piscul Crăsani* on a mis au jour des fragments provenant d'une centaine de bols à décor en relief, dont 9 ont été publiés par I. Andrieșescu (1924, 72-77, fig. 207-216), un, par I. Cassan-Franga (1967, 15, fig. 5/6), 41, par N. Conovici (1978, 165-183), 11 autres exemplaires, sans contexte archéologique, par V. Sîrbu et M. Constantin (2012, 78-81, fig. 01-02, 10-11), plus deux trouvés après 2011 au cours des fouilles (Sîrbu

207-216), unul de Cassan-Franța (1967, 15, fig. 5/6), 41 de N. Conovici (1978, 165-183), alte 11 ex., fără context arheologic, de V. Sîrbu și M. Constantin (2012, 78-81, fig. 01-02, 10-11), plus două găsite după 2011 prin săpături (Sîrbu et al. 2014, 255, fig. 13/2-3)³ (fig. 15). Dacă ținem cont că din cercetările de la *Piscul Crăsani* au fost studiate peste 46.000 de fragmente de vase, provenind de la aproximativ 2100 de vase, ar rezulta că bolurile cu decor reprezintă aproape 5% din total. Numărul mare de exemplare se datorează cu siguranță și facilității cu care au fost identificate fragmentele provenite de la aceste recipiente și, totodată, a publicării lor cu predilecție.

Numărul mare de boluri cu decor în relief și descoperirea unor tipare aici atestă faptul că *Piscul Crăsani* a fost un important centru de producere a acestui tip de vas. N. Conovici (1978, 175) estima, pe baza analizei tipurilor de motive și a combinației dintre ele, ca, din cele 56 de exemplare analizate, 31/36 au fost produse la *Piscul Crăsani*, iar 16 – importate sau modelate după piese aduse de la Popești.

La *Piscul Crăsani* s-au identificat minimum 236 de vase inspirate după recipiente elenistice, provenind de la: boluri cu decor în relief (peste 100 ex.), boluri fără decor în relief (75 ex.), pithoi (20 ex.), urcioare (12 ex.), lekanai (7 ex.), krateroi (5 ex.), kantharoi (5 ex.), amfore (5 ex.), skyphoi (4 ex.), vase-colonetă (3 ex.), rhyton (1 ex.). Dacă numărul total de recipiente analizate a fost estimat la circa 2100⁴, atunci rezultă că vasele de inspirație elenistică reprezintă aproape 9% din total.

³ Ansamblul pieselor nepublicate, cu noi considerații, se află în curs de pregătire pentru tipar (Sîrbu 2021).

⁴ Reamintim că au mai rămas de studiat alte 24.000 de fragmente de vase, astfel că sunt posibile anumite modificări statistice.

et al. 2014, 255, fig. 13/2-3)³ (fig. 15). Si l'on prend en compte le fait que, sur les fragments de vases découverts à *Piscul Crăsani*, on en a étudié plus de 46.000, provenant d'environ 2100 vases, il résulterait que les bols décorés représentent presque 5% du total. Certes, le grand nombre d'exemplaires est dû aussi à l'identification rapide des fragments provenus de ces récipients et à leur publication sélective.

Piscul Crăsani a été un centre important de manufacture pour ce type de vase; en témoignent les nombreux bols à décor en relief et quelques moules y trouvés. Après avoir fait l'analyse des types de motifs et de leurs combinaisons, N. Conovici (1978, 175) estimait que, sur les 56 exemplaires soumis à l'étude, 31/36 ont été faits à *Piscul Crăsani*, 16 importés ou modelés d'après des pièces apportées de Popești.

A *Piscul Crăsani* on a identifié au moins 236 vases copiés d'après des récipients hellénistiques, provenant de: bols à décor en relief (plus de 100 ex.), bols sans décor en relief (75 ex.), pithoi (20 ex.), jarres (12 ex.), lekanai (7 ex.), krateroi (5 ex.), kantharoi (5 ex.), amphores (5 ex.), skyphoi (4 ex.), vases-colonnette (3 ex.), rhyton (1 ex.). Si l'on a estimé un nombre total de récipients étudiés à environ 2100⁴, alors il résulte que les vases d'inspiration hellénistique représentent presque 9% du total.

³ L'ensemble des pièces inédites, avec de nouvelles considérations, en cours de préparation pour la publication (Sîrbu 2021).

⁴ Il faut mentionner qu'il reste encore à étudier environ 24.000 fragments de vases, de sorte que certains changements statistiques sont possibles.

Se observă însă un decalaj uriaș între diversele categorii de piese. Bolurile, prin cele 175 de exemplare, deci peste 74% din total, ne indică rolul major pe care l-a avut acest tip de vas de băut în cadrul comunității de aici (fig. 13-15). Este de precizat, de asemenea, că cele mai multe exemplare au fost produse pe loc, iar motivele și combinațiile decorative sunt de o mare varietate, iar unele exemplare pot fi considerate adevărate realizări artistice. Surprinde, oarecum, numărul relativ mic de amfore, kratere și kantharoi.

Bibliografie / Bibliographie

Andrieșescu 1924: I. Andrieșescu, Piscul Crăsani. Cultura Națională (București 1924).

Cassan-Franga 1967: I. Cassan-Franga, Contribuții cu privire la cunoașterea ceramicii geto-dacice. Cupele „deliene” getice de pe teritoriul României. ArhMold 5, 1967, 7-35.

Cernău 2018: I. Cernău, Tipologia vaselor ceramice ale populației locale din estul Câmpiei Munteniei între secolele IV- I î. Hr. Teză de doctorat, 536 p. (București 2018).

Conovici 1974: N. Conovici, Câteva figurine antropomorfe geto-dacice descoperite la Piscul Crăsani (com. Balaciu, jud. Ialomița). SCIVA 25/2, 1974, 295-301.

Conovici 1978: N. Conovici, Cupele cu decor în relief de la Crăsani și Copuzu. SCIVA 29/2, 1978, 165-183.

Conovici 1979: N. Conovici, Șantierul arheologic Piscul Crăsani. Raport preliminar. In: A XIII-a Sesiune națională de rapoarte, Oradea, 1979. Materiale XIII (Oradea 1979), 143-145.

Conovici 1980: N. Conovici, Monedele din așezarea getică de la Piscul Crăsani. SCN VII, 1980, 139-143.

Conovici 1981: N. Conovici, Piese ceramice de interes deosebit descoperite la Piscul Crăsani. SCIVA 32/4, 1981, 571-579.

Néanmoins, l'on observe un décalage immense entre les diverses catégories de pièces. Les 175 bols, donc plus de 74% du total, témoignent du rôle majeur que ce type de vase à boire a eu dans la communauté d'ici (fig. 13-15). Il faut également préciser que la plupart des exemplaires ont été manufacturés sur place avec une grande variété de motifs et combinaisons décoratives, certains exemplaires pouvant même être considérés de véritables œuvres d'art. Ce qui surprend, en quelque sorte, c'est le nombre relativement réduit d'amphores, cratères et kantharoi.

Conovici 1987: N. Conovici, Un rhyton ceramic descoperit la Piscul Crăsani. Thraco-Dacica VIII, 1987, 92-99.

Conovici 1994: N. Conovici, Obiecte pentru cult și magie descoperite la Piscul Crăsani. Pontica 27, 1994, 61-83.

Conovici 1997: N. Conovici, Piscul Crăsani, jud. Ialomița. In: CCAR 1983-1992 (București 1997).

Conovici, Neagu 1981: N. Conovici, M. Neagu, Șantierul arheologic Piscul Crăsani. In: A XV-a Sesiune Națională de Rapoarte, Brașov, 1981. Materiale (București 1983), 193-200.

Crișan 1969: I.H. Crișan, Ceramica daco-getică. Cu specială privire la Transilvania (București: Editura științifică 1969).

Domăneanțu 2000: C. Domăneanțu, Histria. Les résultats des fouilles. Tome XI. Les bols hellénistiques à décor en relief (Bucarest: Académie Roumaine 2000).

Glodariu 1974: I. Glodariu, Relații comerciale ale Daciei cu lumea elenistică și romană (Cluj: Editura Dacia 1974).

Irimia 2006: M. Irimia, Bols à décor en relief du sud-ouest de la Dobroudja. In: (Ed. S. Conrad, R. Einicke, A.E. Furtwängler, H. Löhr, A. Slawisch) Pontos Euxeinus. Beiträge Archäologie und Geschichte des Antiken Schwarymeer- und Balcanraumes, Beier and Beran (Halle2006), 69-79.

Matei 2010: S. Matei, Ceramica geto-dacică din nord-estul Munteniei (sec. II a. Chr. - sec. I p. Chr.). Teza de doctorat, 334 p.+205 pl. (București 2010).

Mîrțu 1964: Fl. Mîrțu, Fragment de rhyton ceramic geto-dacic descoperit la Cetățeni - Muscel. SCIV 15/4, 1964, 529-534.

Neagu et al. 2012: M. Neagu, V. Sîrbu, Fl. Vlad, I. Cernău, D. Ștefan, Cr. Ștefan, M. Constantin, Crăsanii de Jos-Piscul Crăsani, com. Balaciu, jud. Ialomița. In: CCAR (Campania 2011), 2012, 48-50.

Neagu et al. 2013: M. Neagu, Fl. Vlad, I. Cernău, C. Cernea, V. Sîrbu, D. Ștefan, Cr. Ștefan, M. Constantin, Crăsanii de Jos-Piscul Crăsani, com. Balaciu, jud. Ialomița. In: CCAR (Campania 2012), 2013, 50-52.

Neagu et al. 2015: M. Neagu, V. Sîrbu, Fl. Vlad, I. Cernău, C. Cernea, D. Ștefan, M.-M. Ștefan, Crăsanii de Jos-Piscul Crăsani, com. Balaciu, jud. Ialomița. In: CCAR (Campania 2014), 2015, 60-62.

Neagu et al. 2016: M. Neagu, V. Sîrbu, Fl. Vlad, I. Cernău, C. Cernea, Crăsanii de Jos-Piscul Crăsani, com. Balaciu, jud. Ialomița. In: CCAR (Campania 2015), 2016, 31-32.

Neagu et al. 2017: M. Neagu, V. Sîrbu, Fl. Vlad, I. Cernău, C. Cernea, S. Munteanu, Crăsanii de Jos-Piscul Crăsani, com. Balaciu, jud. Ialomița. In: CCAR (Campania 2016), 2017, 50-52.

Neagu et al. 2018: M. Neagu, V. Sîrbu, Fl. Vlad, I. Cernău, C. Cernea, S. Munteanu, Crăsanii de Jos-Piscul Crăsani, com. Balaciu, jud. Ialomița. In: CCAR (Campania 2017), 2018, 31-32.

Ocheșanu 1969: R. Ocheșanu, Bolurile „megariene” din colecțiile Muzeului de Arheologie Constanța. Pontice 2, 1969, 209-244.

Pârvan 1926: V. Pârvan, Getica. O protoistorie a Daciei (București: Cultura Națională 1926).

Popescu 2000: C. Popescu, Original și imitație în cultura materială a geto-dacilor. Boluri cu decor în relief. *Angustia* 5, 2000, 235-264.

Sîrbu 1996: V. Sîrbu, Dava getică de la Grădiștea, Județul Brăila. Monografie arheologică (I). (Brăila: Editura Istros 1996).

Sîrbu 2009: V. Sîrbu, Bols géto-daces à décor en relief et représentations figuratives. In: (Eds. V. Sîrbu, Cr. Luca) *Miscellanea Historica et Archaeologica in Honorem Professoris Ionel Cîndea* (Brăila: Editura Istros 2009), 19-31.

Sîrbu, Florea 2009: V. Sîrbu, G. Florea, Geto-Dacian pottery vessels (2nd c. BC - 1st c. AD): imitation and originality. In: (Eds. E. Papuci-Wladika, M. Vickers, D. Braund) *Proceedings of International Conference at the Institute of Archaeology, Jagiellonian University, Krakow, 21st -26th April, 2008*, "Pontika 2008: Recent Research on the Northern and Eastern Black Sea in Ancient Times", *BAR International Series* 2240, 2009, 311-318.

Sîrbu, Constantin 2012: V. Sîrbu, M. Constantin, Geto-Dacian Materials from Piscul Crăsani (Crăsanii de Jos, com. Balaciu, Ialomița County). Bogdan and Alexandru Ștefan Collection. *Istros XVIII*, 2012, 77-112.

Sîrbu et al. 1996: V. Sîrbu, P. Damian, Em. Alexandrescu, E. Safta, O. Damian, St. Pandrea, Alex. Niculescu, Așezări din zona Căscioarele - Greaca - Prundu. Mileniul I î. Hr. - I d. Hr. (Brăila: Editura Istros 1996).

Sîrbu, Matei 2018: V. Sîrbu, S. Matei, Geto-Dacian bowls with relief decoration: between imitation and innovation, comunicare la International Symposium "Between the Aegean and the Danube: Thracians, Greeks, and Celts in the Balkans during the Classical and Hellenistic periods", National Archaeological Institute with Museum (Bulgarian Academy of Science) in collaboration with "Mieczysław Domaradzki" Archaeological Museum, Septemvri, Sofia, 19-23 September 2018.

Sîrbu et al. 2014: V. Sîrbu, I. Cernău, C. Cernea, M. Neagu, Fl. Vlad, D. Ștefan, M.-M. Ștefan, S. Stanc, Cercetările arheologice de la Crăsanii de Jos - Piscul Crăsani (com. Balaciu, jud. Ialomița). Campania 2013. Epoca geto-dacică. Istros XX, 2014, 207-257.

Sîrbu et al. 2019: V. Sîrbu, Fl. Vlad, I.-V. Cernău, C.-R. Cernea, M. Neagu, Crăsanii de Jos-Piscul Crăsani, com. Balaciu, jud. Ialomița. In: CCAR (Campania 2018), 2019, 152-154.

Sîrbu et al. 2020: V. Sîrbu, N. Conovici, I. Cernău, Sacred area in the Dacian dava from Crăsanii de Jos-Piscul Crăsani (Ialomița County). In: (Eds. V. Sîrbu, A. Pețan) Temples and Cult Places from the Second Iron Age in Europe, Proceedings of The 2nd International Colloquium "Iron Age Sanctuaries and Cult Places at the Thracians and their Neighbors", Alun (jud. Hunedoara), 7th-9th May 2019 (Alun: Editura Dacica 2020), 179-207.

Șerbănescu, Schuster 2020: D. Șerbănescu, Cr. Schuster, Getae cult places and objects in the lower Argeș river basin (Romania). In: (Eds. V. Sîrbu, A. Pețan) Temples and Cult Places from the Second Iron Age in Europe, Proceedings of The 2nd International Colloquium "Iron Age Sanctuaries and Cult Places at the Thracians and their Neighbors", Alun (jud. Hunedoara), 7th-9th May 2019 (Alun: Editura Dacica 2020), 283-320.

Trohani 2001-2002: G. Trohani, Ceramica geto-dacă din sec. II a. Chr.-I p. Chr. SCIVA 52-53, 2001-2002, 245-255.

Turcu 1976: M. Turcu, Les bols à reliefs des collections du Musée d'histoire du municipe de Bucarest. Dacia N.S. XX, 1976, 199-204.

Turcu 1979: M. Turcu, Geto-dacii din Câmpia Munteniei (București 1979).

Varbanov 2012: V. Varbanov, Pottery from the Thracian Pit Complex in Rousse. In: (Ed. V. Varbanov) Sexaginta Prista. Тракийски ямен комплекс. Том 1 (Русе 2012), 192-261.

Vulpe 1965: Alex. Vulpe, Reprezentări umane pe cupele getice de la Popești. SCIV 16/2, 1965, 341-349.

Vulpe, Gheorghită 1976: Alex. Vulpe, M. Gheorghită, Bols à reliefs de Popești. Dacia N.S. XX, 1976, 167-198.

Vulpe R. et al. 1955: R. Vulpe et al., Șantierul arheologic Popești, SCIV VI/1, 1955, 239-271.

Vulpe R. 1966: R. Vulpe, Așezări getice din Muntenia (București: Editura Meridiane 1966).

Бонев, Александров 1996: Ал. Бонев, Г. Александров, Багачина. Селище от късната каменно-медна епоха и тракийски култов център (III - I хилядолетие пр. Хр.) (Монтана 1996).

Маразов 1978: И. Маразов, Ритоните в Древна Тракия (София 1978).

Dr. Valeriu Sîrbu

Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” București,
România
e-mail: valeriu_sirbu@yahoo.co.uk

Dr. Ioan-Valentin Cernău

Muzeul Județean Ialomița, Slobozia,
România
e-mail: ioan_cernau@yahoo.com